

Дошкільна освіта

Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є фундаментом цілісного розвитку кожної дитини. Саме в цей період закладаються основи її фізичного, емоційного та інтелектуального становлення. Якість організації розвитку, навчання й виховання безпосередньо впливає на майбутні навчальні досягнення, рівень соціальної адаптації та здатність долати життєві виклики.

Важливо пам'ятати: *мета дошкільної освіти* полягає не лише у підготовці дітей до школи, а насамперед – у розвитку їхніх фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей через виховання, навчання, соціалізацію та формування необхідних життєвих навичок (ст. 11 Закону України “Про дошкільну освіту”, 2024).

Освітній процес у ЗДО має відповідати Державному стандарту дошкільної освіти, виконання якого є обов'язковим для всіх закладів дошкільної освіти (ст. 42, п. 1). У зв'язку з набранням чинності новим Законом України “Про дошкільну освіту” (далі – нового Закону) та реформуванням галузі планується оновлення цього стандарту. Водночас у законі визначено, що нова редакція або зміни до стандарту набирають чинності не раніше ніж через рік з дня їх затвердження (ст. 42, п. 2).

Отже, на сучасному етапі освітня робота з дітьми здійснюється відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) у редакції від 12.01.2021 р. (абз. 1, п. 3, розд. XII “Прикінцеві та перехідні положення” нового Закону). Варто врахувати, що згідно з новим законом (ст. 1) стандарт більше не матиме подвійної назви — залишається лише “Державний стандарт дошкільної освіти”. Основні загальні вимоги до організації освітнього процесу викладено у ст. 15 нового Закону.

Зміни у вимогах до формування та використання освітніх програм у ЗДО

1. *Відсутність обов'язкової вимоги щодо формування освітньої програми закладу.* Згідно з п. 2 ст. 16 нового Закону України “Про дошкільну освіту” ЗДО може здійснювати освітній процес:

- за освітніми програмами, рекомендованими центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- або за освітніми програмами, що мають не менше трьох позитивних експертних висновків (із чітко визначеними вимогами до тих, хто може надавати такі висновки).

У п. 3 ст. 39 нового Закону “Про дошкільну освіту” зазначено: педагогічна рада ухвалює рішення про вибір освітніх і парціальних програм на навчальний рік. При цьому відсутня вимога щодо затвердження педагогічною радою та керівником освітньої програми закладу (не плутати з *програмою розвитку закладу*, яка обов’язково формується, схвалюється педрадою та затверджується керівником).

2. Оновлена термінологія

- Раніше існували освітні програми або програми розвитку, що визначалися за чотирма критеріями.

- Тепер комплексну освітню програму (яка охоплює всі напрями державного стандарту) у новому Законі названо просто *освітньою програмою* (абз. 8 ст. 1).

- Залишено термін парціальна програма — програма, що містить освітні компоненти в межах одного або кількох напрямів державного стандарту.

3. Можливість розробки власних програм.

Педагоги (індивідуально або у співавторстві) можуть створювати й використовувати власні освітні чи парціальні програми, за умови отримання позитивних експертних висновків (п. 2 та п. 7 ст. 16 нового Закону). Основні вимоги до структури таких програм визначені у п. 3 ст. 16.

4. Порядок ухвалення та оприлюднення

- Рішення про використання конкретних освітніх чи парціальних програм ухвалює педагогічна рада ЗДО (п. 4 та п. 8 ст. 16).

- Перелік обраних програм обов’язково публікується на офіційному сайті ЗДО (п. 9 ст. 16).

5. Гнучкість у виборі та комбінуванні програм новий Закон дозволяє:

- одночасно використовувати різні чинні освітні та парціальні програми (п. 1 ст. 16);

- комбінувати, інтегрувати та адаптовувати обрані програми під потреби дітей і закладу (п. 10 ст. 16).

Ознайомитися з переліком чинних освітніх, парціальних програм та навчально-методичної літератури для закладів дошкільної освіти можна за постійно діючим посиланням <https://goo.gl/17YmaJ>. Порядок надання грифів “Рекомендовано Міністерством освіти і науки України” та “Схвалено для використання в освітньому процесі” (далі – грифи) визначено у [Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам](#), затвердженого наказом МОНУ від 05.06.2023 № 675

Станом на сьогодні інформації про вихід нових освітніх програм або оновлених редакцій чинних (раніше — комплексних) програм немає.

Відповідно до вимог *Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам*, гриф надається строком на п'ять років і спливає 01 липня відповідного року. Це означає, що всі освітні та парціальні програми, схвалені чи рекомендовані у 2020 році, мали б пройти оновлення грифів.

Серед найбільш поширених у ЗДО нашої області програм, що підлягають оновленню:

- “Дитина. Освітня програма від 2 до 7 років” – використовується найчастіше;
- “Впевнений старт. Освітня програма для дітей молодшого дошкільного віку”;
- “Стежини у Всесвіт. Комплексна програма для дітей раннього та передшкільного віку”;
- “STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт”. Альтернативна (парціальна) програма формування культури інженерного мислення дітей передшкільного віку;
- “Дитяча хореографія. Програма хореографічної діяльності дітей від 3 до 7 років”.

Попри завершення строку дії грифів у деяких програм, новий Закон дозволяє користуватися ними ще певний час. Зокрема:

- “До затвердження державного стандарту, його нової редакції чи змін до нього не може вимагатися внесення змін до освітньої програми, за умови що освітня програма відповідає вимогам частини третьої цієї статті” (*ст. 16, п. 5, абз. 2*).

- “До затвердження освітніх і парціальних програм відповідно до цього Закону заклади дошкільної освіти можуть використовувати програми, затверджені (схвалені, рекомендовані) у порядку, встановленому до набрання чинності цим Законом” (*розд. XII “Прикінцеві та перехідні положення”, п. 3, абз. 2*).

Також передбачено однорічний перехідний період для приведення освітніх програм у відповідність до нового або оновленого Державного стандарту (*ст. 16, п. 5*).

Планування освітньої роботи: право вибору за педагогом

Щодо планування роботи з дітьми – за педагогами ЗДО зберігається право самостійно обирати форму плану освітньої роботи. Хоча воно прямо не закріплене в Законі “Про дошкільну освіту”, Закон України “Про освіту” гарантує педагогічним працівникам академічну свободу, зокрема “вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі” (*ст. 54, п. 1*).

Робота педагогічних працівників здійснюється на основі календарного та/або перспективного плану, який забезпечує системність, послідовність і комплексність організації діяльності з дітьми.

Чинне законодавство визначає, що план роботи є обов'язковим документом, за формування та зберігання якого відповідає педагог закладу. Водночас закон не встановлює єдиних зразків чи обов'язкових шаблонів перспективних і календарних планів.

Щоб вибір форми планування відповідав принципам організації освітнього процесу, доцільно розглядати це питання на засіданні педагогічної ради перед початком навчального року. Якщо зміни у формах планування не передбачаються порівняно з минулим роком, щорічне повторне винесення питання не є обов'язковим.

При плануванні різних форм та змісту роботи з дітьми необхідно враховувати тип організації освітньої діяльності групи, що передбачено *ст. 35* нового Закону. Важливо також орієнтуватися на розпорядок роботи, адже у ЗДО можуть формуватися групи з різним часом і режимом перебування дітей (*ст. 15, п. 3*).

Педагогам таких груп слід визначити, які види діяльності доцільно проводити безпосередньо в закладі, а які рекомендувати батькам для організації вдома. Наприклад:

- У ЗДО важливий досвід спілкування з однолітками, пізнавально-дослідницька, мовленнєва та музична діяльність за участю фахівців;
- У сімейному середовищі доцільно організовувати господарсько-побутові справи, фізкультурно-оздоровчі заняття, малювання, співи. Команда Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) за підтримки Міністерства освіти і науки України пропонує батькам платформу розвитку дошкільнят НУМО <https://numo.mon.gov.ua/> яка містить різноманітні корисні матеріали. Вони допоможуть дорослим цікаво організувати час і дозвілля дітей, зберігаючи навички та сприяючи їхньому розвитку.

Відповідно до п. 3 ст. 2 Закону України “Про освіту”, усі заклади освіти мають автономію у виборі пріоритетних напрямів та завдань освітнього процесу, орієнтуючись на детальний аналіз результатів минулого навчального року.

Підвищення якості освіти і захист дітей у закладах дошкільної освіти в сучасних умовах

З огляду на сучасні умови та дію правового режиму воєнного стану, питання створення безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища, а

також підвищення якості освітньої діяльності закладів дошкільної освіти залишаються ключовими пріоритетами і в цьому навчальному році.

Оскільки підвищення кваліфікації з питань надання психологічної допомоги та підтримки дітей, домедичної допомоги, забезпечення їхньої безпеки є одним із обов'язків педагогів ЗДО (абз. 4 п. 2 ст. 21 нового Закону), Полтавська академія неперервної освіти ім. М.В. Остроградського планує проведення заходу за напрямом: "Політика забезпечення безпеки дітей у системі освіти" (комплексний підхід до захисту дітей від насильства та жорстокого поводження у закладі дошкільної освіти).

Психосоціальна підтримка розвитку та навчання дітей, а також забезпечення їхнього благополуччя в закладах дошкільної освіти в умовах надзвичайних ситуацій залишається одним із провідних завдань педагогічної діяльності нашої області. Заклади дошкільної освіти Полтавської області продовжують впроваджувати у місцеве дошкілля шведську програму соціально-емоційного розвитку дітей дошкільного віку *Perry Pals* ("Веселі друзі").

За останній рік позитивні відгуки отримали педагоги ЗДО області, які взяли участь у всеукраїнському проєкті з реалізації інноваційної парціальної програми "Думай на рівних" (Think Equal). Основними цілями цього проєкту є:

- соціально-емоційний розвиток дітей;
- формування демократичних цінностей;
- розвиток навичок критичного мислення, ефективної комунікації, емпатії, самовпевненості тощо.

З нового навчального року планується розширення цієї роботи та залучення нових педагогів ЗДО до проєкту. Тож слідкуйте за додатковою інформацією від Полтавської академії неперервної освіти імені М.В. Остроградського.

Додаткову підтримку для ефективної організації освітнього процесу педагогам може надати новий цифровий фаховий журнал від ВГО "Асоціація працівників дошкільної освіти" - інформаційний електронний бюлетень «Дошкілля.UA», що доступний у вільному доступі на сайті організації <https://surl.li/yiqyjb>

Національно-патріотичне виховання у закладах дошкільної освіти, особливо в умовах військової агресії проти України, набуває особливої ваги та актуальності. В основі патріотичного виховання дітей мають лежати емпатія, співчуття, особиста відповідальність кожного за плекання національної ідентичності, збереження історичної пам'яті та національної культури. Саме тому педагогам у роботі допоможуть такі парціальні програми:

Ø “Народознавство в дії”. Парціальна програма з розвитку дітей дошкільного віку на засадах народної педагогіки, авт. Наталія Вонітова, Тетяна Гриців (гриф від 21.08.2024);

Ø “Україна єдина: цінуємо та творимо”, парціальна програма з формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку, авт. Шульга Л., Канцедал Н (гриф від 20.12.2023);

Ø “Моя країна – Україна”. Парціальна програма з патріотичного виховання для дітей старшого дошкільного віку. Комплект., авт. Гавриш Н.В., Косенчук О.Г., Піроженко Т.В., вид. «Ранок» (гриф від 29.06.2022);

Ø “Україна – моя Батьківщина”. Парціальна програма з національно-патріотичного виховання дітей середнього та старшого дошкільного віку, за заг.наук.ред. Рейпольської О.Д. (гриф від 21.06.2022).

Батьки та вихователі, повинні зробити все можливе, щоб навчити дітей пишатися своїм корінням, звичаями, історією та сповнити змістом відчуття належності до українського народу.

Ненав’язливе прищеплення дітям любові до України має відбуватися у формі ігор, тематика яких може стосуватися:

- державних символів України;
- національних традицій (звичаї приготування до Святвечора, святкування Різдва, Великодня; виконання колядок, щедрівок, веснянок, гаївок; розваги під час Адріївських вечорниць, тощо);
- української культури: народних казок, пісень, творів мистецтва, видатних діячів української історії та сучасності.

Заняття з патріотичного виховання доцільно проводити напередодні державних свят; добре, якщо у груповій кімнаті створено тематичний мініосередок, наповнення якого можна поновлювати відповідно до запланованих заходів.

Хвилина пам’яті

Патріотичне виховання дошкільників починається з простих, але глибоких у значенні щоденних традицій. Однією з них є хвилина мовчання та виконання Державного Гімну України. Щоранку в багатьох дитячих садках Полтавщини діти разом із вихователями хвилиною мовчання вшановують пам’ять українських воїнів, які віддали життя за мир і незалежність нашої країни, та співають гімн. Важливо, щоб загальна хвилина мовчання о 9:00 та спільне виконання Державного Гімну України не перетворилися на формальний ритуал, а стали щирим моментом, коли навіть найменші відчують свою причетність до великої справи.

І, звичайно, щоб у серцях дітей зростала гордість за рідну країну, важливо показувати їм приклади людей, чиї досягнення надихають. Спортсмени, митці,

науковці – усі вони творять славу України і можуть стати для малюків яскравим прикладом для наслідування. Дотримуйтеся трьох принципів:

- Доступність: розповідайте про діячів простими словами, наголошуючи на їхньому таланті та любові до України;
- Наочність: використовуйте репродукції картин, фотографії чи відеоматеріали про успіхи спортсменів та досягнення в науці;
- Активність: заохочуйте дітей створювати власні малюнки чи аплікації, проводьте досліди або організовуйте спортивні ігри на честь діячів.

Результатом таких занять стане сприйняття видатних українців як героїв, що мотивують до успіху, і усвідомлення дітьми, що вони є частиною великої та талановитої нації.

Майбутнє України починається у дитячому садку – з перших вражень, слів і прикладів, які ми даємо дітям. Кожен педагогічний працівник закладу дошкільної освіти, навчаючи з любов'ю, підтримуючи з теплом і надихаючи власним прикладом, допомагає зростити покоління, яке з гордістю нестиме у серці свою національну ідентичність, житиме за принципами добра, справедливості та взаємоповаги. Нехай ваша щоденна робота у ЗДО стане тим ґрунтом, на якому проростатимуть сильні, творчі й вільні громадяни України.

Пам'ятаймо: успіх освітнього процесу в закладі дошкільної освіти залежить не лише від наявності сучасних програм та матеріалів, а й від нашого натхнення, професійної майстерності й віри в кожну дитину. Створюючи сприятливе, безпечне та розвивальне середовище, ми допомагаємо малюкам робити перші впевнені кроки у пізнанні світу. Нехай кожен день у ЗДО буде наповнений цікавими відкриттями, теплом взаєморозуміння та радістю спільних досягнень.

Список використаних джерел та літератури

1. “Народознавство в дії”. Парціальна програма з розвитку дітей дошкільного віку на засадах народної педагогіки. / Наталія Вонітова, Тетяна Гриців URL: https://drive.google.com/file/d/12XguAoVctRdzfKxDVOYjt1_jL3KUX-sk/view (дата звернення: 10.06.2025)
2. “Україна єдина: цінуємо та творимо”, парціальна програма з формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку / Шульга Л., Канцедаль Н. / Київ, 2024. – 45 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1PBJRp0foGQsN28GeaiGNxcwCobCwIeFf/view> (дата звернення: 11.06.2025)

3. Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку: навчально-методичний посібник / Гавриш Н.В., Васильєва С.А., Рагозіна В.В.; за заг. ред. Н.В. Гавриш. – Кропивницький: Імекс – ЛТД, 2021 –158 с. URL: <https://surl.lu/envusr> (дата звернення: 10.06.2025)
4. Закон України “Про дошкільну освіту” (редакція від 01.01.2025 року) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення 10.06.2025)
5. Закон України “Про освіту” (редакція від 24.03.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.06.2025)
6. Платформа розвитку дошкільнят НУМО <https://numo.mon.gov.ua/>

Ірина МОРГУН, методист відділу розвитку дошкільної та початкової освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського